

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ЗВІТ

Комітету НААУ з питань
військового права

за 2024 рік

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КОМІТЕТ

Згідно з рішенням Ради адвокатів України від 25 жовтня 2014 року №175 при Національній асоціації адвокатів України був створений Комітет з питань координації надання правової допомоги учасникам антитерористичної операції, членам їх сімей та переселенцям з метою координації дій адвокатів з надання кваліфікованої юридичної допомоги учасникам антитерористичної операції, членам їхніх сімей і переселенцям, а також організації та консолідації адвокатської спільноти для захисту прав та законних інтересів таких осіб як постійно діючий колегіальний дорадчий орган.

Розпорядженням Голови НААУ, РАУ №1 від 14 січня 2020 року Комітет було перейменовано на Комітет з військового права.

Назву змінено за ініціативою Голови Комітету – Островської Марії Анатоліївни. Окрім формальних причин, пов'язаних із завершенням антитерористичної операції,

впровадженням операції об'єднаних сил та шляхів врегулювання збройного конфлікту, цьому слугував оновлений формат діяльності Комітету. Так, новими напрямками роботи стануть експертна діяльність у питаннях вдосконалення системи військової юстиції та профільного законодавства, а також обмін досвідом із захисту та представництва учасників бойових дій у кримінальних та інших провадженнях.

На сьогодні метою діяльності Комітету та його завданнями є: аналіз правничих проблем та судової практики з питань військового права, надання рекомендації з правозастосування, підготовка аналітичних публікацій, роз'яснень, методичних порадників, організація та участь в освітніх заходах, сприяння адвокатам у наданні правничої допомоги ветеранам війни, членам їхніх родин, призовникам, військовозобов'язаним, резервістам та іншим особам з питань військового права.

2. СКЛАД КОМІТЕТУ

Склад Комітету затверджений рішенням Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України №175 від 25 жовтня 2014 року, зі змінами відповідно до розпорядження Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України №167 від 21 жовтня 2024 року.

Голова Комітету – Островська Марія Анатоліївна

Члени Ради Комітету:

Островська Людмила Анатоліївна

Рокицький Владислав Аркадійович

Сиченко Максим Олексійович

Фещик Наталія Миколаївна

3. ПРОВЕДЕНІ ЗА ІНІЦІАТИВОЮ КОМІТЕТУ ЗАХОДИ ПРОТЯГОМ 2024 РОКУ

7 липня відбувся круглий стіл на тему «Захист прав військовозобов'язаних під час мобілізації» ініціювали комітети НААУ з питань захисту прав людини та з питань військового права. До участі у заході долучилися представники територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

Голова Комітету НААУ з питань військового права Марія Островська нагадала перелік військово-облікових даних, що слід уточнити відповідно до Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку». Хоча він і визначений у ст. 7 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», адвокат зазначила, що виділені законодавцем 60 днів призначені для уточнення даних, але не всіх 34-х пунктів. Так, наприклад, медичний огляд ВЛК не має входити до процесу уточнення даних, попри наполягання на цьому ТЦК.

Детальніше за посиланням: <http://surl.li/qndltz>.

7 липня відбувся круглий стіл на тему «Можливість впровадження в Україні судово-реабілітаційної процедури на зразок судів у справах ветеранів США». Ініціатором заходу виступила ГО «Юридична Сотня» спільно з Комітетом НААУ з питань військового права. Актуальність проведення заходу: війна в Україні, що триває вже понад десять років, особливо загострилася після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році, залишивши глибокий відбиток на українському суспільстві. Однією з найбільш вразливих груп, яка зазнала значних психологічних та фізичних наслідків цієї війни, стали ветерани. За офіційними даними Міністерства у справах ветеранів України, їхня кількість сягає майже мільйона осіб і з кожним днем зростає. Багато із цих ветеранів стикаються з такими проблемами, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), алкогольна та наркотична залежності, травматичні ушкодження мозку, агресія та інші психічні розлади, які є наслідками бойових дій. Ці «невидимі рани» війни можуть призвести до поведінки, яка часто стає причиною правопорушень, що вимагають втручання правової системи. Українська правова система, яка історично не була підготовлена до вирішення подібних викликів, наразі не має спеціалізованих процедур, що могли б задовольнити особливі потреби ветеранів, пов'язані з їхнім досвідом служби. Відсутність таких процедур не лише перешкоджає ефективній реабілітації та реінтеграції ветеранів у цивільне життя, але й сприяє збереженню циклу кримінальної поведінки, оскільки багато із цих людей не отримують належної допомоги та підтримки на шляху повернення до цивільного життя.

3. ПРОВЕДЕНІ ЗА ІНІЦІАТИВОЮ КОМІТЕТУ ЗАХОДИ ПРОТЯГОМ 2024 РОКУ

Одним із перспективних підходів до вирішення цієї проблеми є впровадження Судово-Реабілітаційної Процедури (СРП), аналогічної до судів у справах ветеранів (Veteran Treatment Courts – VTC), що успішно функціонують у Сполучених Штатах Америки. Суди у справах ветеранів у США є спеціалізованими судовими програмами, призначеними для задоволення унікальних потреб ветеранів, які потрапили до кримінальної системи правосуддя. Основна мета таких програм – забезпечення комплексної реабілітації та підтримки ветеранів, щоб знизити ризик повторних правопорушень і сприяти їх успішному поверненню до цивільного життя. Впровадження подібної програми в Україні може стати важливим кроком у напрямі гуманізації, модернізації та людиноцентричної судової системи. Це дозволить не лише підвищити рівень справедливості та ефективності судочинства, але й сприятиме побудові більш стабільного та безпечного суспільства.

Успішне впровадження СРП може мати значний позитивний вплив на здоров'я та благополуччя ветеранів, зміцнити їхні сімейні відносини, знизити рівень рецидивізму, а також підвищити рівень довіри до судової системи та держави загалом.

Основною метою заходу є презентація проекту перед адвокатською спільнотою, залучення адвокатури у процеси його впровадження в українське законодавство, отримання зворотної реакції від правників – фахових думок, пропозицій, зауважень.

Запропонована дорожня карта впровадження СРП передбачає розроблення та реалізацію пілотного проекту на базі одного з українських судів. Цей проект стане основою для масштабування програми надалі на національному рівні, що дозволить адаптувати підходи, які вже довели свою ефективність у США, до українських реалій та специфіки.

4. ЗАХОДИ (КРУГЛІ СТОЛИ, КОНФЕРЕНЦІЇ, ФОРУМИ ТОЩО), УЧАСТЬ У ЯКИХ ВЗЯЛИ ЧЛЕНИ КОМІТЕТУ

17 квітня голова Комітету Марія Островська взяла участь у круглому столі на тему **«Судова-реабілітаційна процедура і її роль для реінтеграції/повернення ветеранів/ветеранок в Україні»**. Захід було організовано Громадською організацією «Всеукраїнська правозахисна організація «Юридична сотня» за підтримки Агенції США з міжнародного розвитку USAID.

20 серпня голова Комітету Марія Островська взяла участь у конференції на тему **«Можливість впровадження судово-реабілітаційної процедури для ветеранів в Україні»**, організованої ГО «Юридична Сотня». Учасники заходу презентували окремі аспекти концепції «Ветеранського суду», запозиченої в США. Основна її ідея полягає у необхідності врахування негативних наслідків психологічних та фізичних травм захисників, отриманих під час бойових дій, впливу на їх поведінку під час скоєння кримінальних правопорушень. Процедура передбачає обов'язкову психологічно-психіатричну експертизу під час досудового розслідування, виявлення ПТСР, добровільне лікування, звільнення від кримінальної відповідальності тощо. Пані Островська підтримала зусилля колег та їхню плідну працю в інтересах військових щодо впровадження успішної американської концепції ветеранського правосуддя в українську систему. Голова Комітету висловила думку про логічність застосування процедури саме до осудних суб'єктів і можливо певною мірою до обмежено осудних, що потребує додаткового аналізу.

Також звернула увагу на доцільність заміни поняття «ментора» по відношенню до суб'єкта патронатної допомоги ветерану.

Детальніше за посиланням: <http://surl.li/wyebtn>.

4 вересня голова Комітету Островська Марія взяла участь у конференції на тему **«Захист прав родин зниклих безвісти в Україні: реалії та перспективи»**, організованої ГО «Юридична Сотня». Основними запитамі присутніх членів сімей зниклих безвісти військовослужбовців були деструктивна комунікація зі слідчими, командирами військової частини та працівниками ТЦК із соціальних питань, потреба задати гострі питання Уповноваженому з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Пані Островська поділилася власним досвідом ведення кримінальних справ з надання правничої допомоги потерпілим родичам. Порекомендувала використовувати інститут тимчасового доступу до речей і документів через слідчого суддю для отримання матеріалів службового розслідування та інших доказів, де є особливі складнощі.

4. ЗАХОДИ (КРУГЛІ СТОЛИ, КОНФЕРЕНЦІЇ, ФОРУМИ ТОЩО), УЧАСТЬ У ЯКИХ ВЗЯЛИ ЧЛЕНИ КОМІТЕТУ

Також порадила активну процесуальну взаємодію зі слідчим через обґрунтовані клопотання про витребування доказів, допит свідків, проведення експертизи тощо. Звернула увагу присутніх на прийняття Кабміном актуальної постанови №948 від 20 серпня 2024 р. «Деякі питання впровадження діяльності служб супроводу військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейських та членів їх сімей». Цей свіжий нормативно-правовий акт Уряду передбачив створення у кожній військовій частині на базі структурного підрозділу спеціальних служб, метою яких має стати підтримка сімей зникли безвісти військовослужбовців, забезпечення повернення їх особистих речей, надання родинам допомоги у питаннях реалізації належних пільг і гарантій тощо. Крім того, пані Марія висловила сумніви у наявності озвученої доповідачами проблеми недотримання трирічного строку для реалізації права на одноразову грошову допомогу при оголошенні зниклої безвісти особи померлою і обов'язковому внесенні змін до постанови КМУ №168 від 28.02.2022. Після конференції поділилася з присутніми родичами зниклих військовослужбовців зразками процесуальних документів.

5. НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ (СТАТТІ, КОМЕНТАРІ, РЕКОМЕНДАЦІЇ ТОЩО), ОПУБЛІКОВАНІ НА САЙТІ НААУ, ВША ТА ЗМІ

3 липня на сайті НААУ опублікована стаття на тему **“Захист прав військовозобов'язаних під час мобілізації”**. В умовах воєнного стану в Україні питання уточнення даних про військовозобов'язаних набуло особливої актуальності. З одного боку, важливо мати чітку та актуальну інформацію про мобілізаційний резерв країни, з іншого – виникають певні правові проблеми, з якими стикаються військовозобов'язані при актуалізації своїх даних.

Згідно із законодавством до числа тих, кому потрібно уточнювати дані в ТЦК, входять усі військовозобов'язані чоловіки від 18 до 60 років, призовники і резервісти, ті, хто заброньований, має відстрочку, і жінки-військовозобов'язані. Спираючись на практичний аспект цього питання, відвідувати територіальні центри комплектування та соціальної підтримки людям доводиться кілька разів, перш ніж подати весь перелік необхідних документів для актуалізації даних, адже існують невідповідності у роботі електронних черг, наприклад, відсутність уточнень, до якого саме кабінету формується черга. Для осіб, які не виконали обов'язок з уточнення облікових даних про себе, передбачена адміністративна відповідальність за порушення правил військового обліку. У Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» визначено перелік осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації. Перевірка підстав щодо надання військовозобов'язаним відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації та її оформлення здійснюється територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки.

Військовозобов'язані чоловіки, які не мають підстав для відстрочки, можуть бути мобілізовані під час дії воєнного стану. Щоб отримати відстрочку від призову під час мобілізації за наявності для цього умов, потрібно подати заяву про відстрочку та додати до неї документи, які підтверджують, що людина дійсно не підлягає призову.

Детальніше за посиланням: <http://surl.li/lrbmow>.

11 липня опублікована стаття Марії Островської **“Уточнення військово-облікових даних: 18.05.2024-17.07.2024”**.

Незабаром 17 липня 2024 р. – мить, коли закінчиться виділений законодавцем термін уточнення облікових даних, на яку деякі чекають з острахом. Бо навіть за бажання виконати вимоги законодавства не всім це вдається.

Виділимо основні аспекти, на які варто звернути увагу.

1. Уточнення даних поза ТЦК – це законно, швидко та безпечно.

2. Уточнення даних через ЦНАП та Резерв+ доступно лише для тих, хто:

перебував на військовому обліку (п. 81 постанови КМУ №1487[2], Прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку»);

має (не втратив) військово-обліковий документ (ВОД) (абз. 2 п. 22 постанови КМУ №560[3], п. 15-1 постанови КМУ №1487).

Всі інші – го до ТЦК та СП. І це законно.

3. Виконання вимог закону про уточнення даних за 60 днів не пов'язане безпосередньо з проходженням ВЛК.

Так, результати медичних оглядів на придатність до військової служби входять до переліку персональних даних за ст. 7 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів». Але не входять до списку обов'язкових відомостей у контексті виконання обов'язку з уточнення в 60 днів, бо законодавство розділяє процес уточнення даних і проходження ВЛК. Це не означає, що при отриманні повістки або направлення на військово-лікарську експертизу можна відмовитися проходити медичний огляд. Це означає, що під час уточнення даних, постановки на військовий облік, надання всіх потрібних персональних відомостей безпосередньо в ТЦК та СП слід наполягати на видачі військово-облікового документа, внесення відомостей до Реєстру та облікових карток до проходження ВЛК або одразу після його проходження. Ігнорування вимог раджу оскаржувати одразу до суду, не витратити час на Міноборони, Оперативні командування, Генштаб, вищі ТЦК тощо.

4. Обов'язок повідомляти про певні персональні дані особисто в ТЦК та СП існував задовго до 18.05.2024.

5. Особиста явка до ТЦК та СП без підстав для відстрочки врешті решт призводить до призову на військову службу.

6. Особиста, самостійна (без повістки та примусу) явка до ТЦК та СП з 18.05.2024 надає такі переваги: на ВЛК не направляються, а викликаються повісткою (лише для тих, хто перебував на військовому обліку) (абз. 3 п. 69 постанови КМУ №560);

час явки до ТЦК на навчання (підготовку) у зв'язку із призовом встановлюється протягом двох місяців із дня проходження ВЛК (стосується і тих, хто не перебував на військовому обліку) (абз. 17 ч. 3 ст. 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»).

7. Завершення 60 днів для тих, хто не уточнив дані, потягне такі наслідки:

притягнення до адмінвідповідальності шляхом винесення постанови ТЦК та СП про накладення штрафу в розмірі від 17 000 до 25 500 грн (див. п. 4 цієї публікації);

затримання і примусове доставлення поліцейськими у разі перевірки ВОД (можливе і до спливу 60 днів, вже з 18 травня 2024 р.);

надсилання повістки за зареєстрованим місцем проживання, яка навіть за відсутності особи за місцем проживання або відмови від отримання повістки вважається врученою (вручення повістки за місцем роботи, проживання, в публічних місцях можливе вже з 18 травня 2024 р.);

імовірного позбавлення «пільг» особистої явки до ТЦК та СП (див. п. 6 цієї публікації).

Детальніше за посиланням: <http://surl.li/eburgq>.

6. РОБОТА ЧЛЕНІВ КОМІТЕТУ У СФЕРІ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ

У жовтні у Комітеті проаналізували проект Закону від 04.10.2024 №12095 «Про внесення зміни до частини другої статті 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», який Верховна Рада прийняла за основу. Відповідно до ч. 2 ст. 24 Закону «Про військовий обов'язок і військову службу» військова служба призупиняється для військовослужбовців, які самовільно залишили військові частини або місця служби, дезертирували або добровільно здалися в полон, якщо інше не визначено законодавством. Початком призупинення служби є день внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

У НААУ підтримали прагнення народних депутатів покращити ефективність військової служби та правове становище військовослужбовців. У тому числі тих, хто підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінальних правопорушень, таких як самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК) та дезертирство (ст. 408 КК).

Водночас голова Комітету НААУ Марія Островська наполягає, що чинна норма про призупинення військової служби для тих, хто самовільно її полишив, є цілком логічною і її слід залишити в чинній редакції. Домогтися від командирів поновлення військової служби поза згодою та судовими рішеннями варто за допомогою інших законодавчих конструкцій.

Наприклад, ч. 2 ст. 24 Закону можна доповнити абзацами такого змісту:

«У разі добровільного повернення на військову службу та висловлення готовності продовжити служити тими військовослужбовцями,

хто самовільно залишив військові частини чи місця проходження служби або дезертирував вперше, військова служба та дія контракту продовжуються з дня їх прибуття до військових частин чи місць проходження служби, поновлюються виплати грошового і здійснення продовольчого, речового, інших видів забезпечення, пільги та соціальні гарантії, встановлені законодавством України». Такі ж правила сьогодні діють і для інших категорій військовослужбовців після винесення певних судових рішень. Крім того, нововведення необхідно узгодити з нещодавно внесеними змінами про отримання згоди командира на продовження військової служби для звільнення від кримінальної відповідальності. Це можна зробити, доповнивши згадану норму ще одним абзацом: «Отримання згоди командира або начальника військової частини для продовження військової служби потрібно лише у разі розгляду судом питання про звільнення військовослужбовця від кримінальної відповідальності».

Детальніше за посиланням: <http://surl.li/wasdcz>.

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

